

Podonyi Katalin*

Új dimenziók a magyar közigazgatási eljárásjogban: digitalizáció, ügyfélélmény és mesterséges intelligencia-alapú jogalkalmazás

ABSZTRAKT

A magyar közigazgatási hatósági jogalkalmazás fejlődése az elmúlt évtizedekben alapjaiban alakult át a digitalizációs fordulat nyomán. Ennek során olyan impulzusok érték a jogalkotót, amelyek arra sarkallták, hogy az eddigi időszakhoz képest valami újat alkosson. A tanulmány elsőként megkísérli a közigazgatási hatósági eljárásjog-szabályozás eredménytermékeit számba venni azon szempont mentén, hogy melyek voltak a digitalizálódó közigazgatás korszerűsítését szolgáló fejlesztések, kifejezetten a hatóságok döntéshozatali folyamatára koncentrálva. Továbbá, ennek keretében elemzésre kerül az is, hogy ezen újítások mennyiben (voltak) képesek a hatékonyság és egyszerűsítés – az állampolgárok irányából érkező – elvárásait teljesíteni. Ezt követően külön elemzés alá kerülnek a jelenleg hatályos eljárásjogi kódex, az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény elektronikus ügyintézésre és infokommunikációs technológiákon alapuló jogintézményeinek alkalmazhatóságára vonatkozó szabályozási megoldásai. Munkám második részében kitérek a hatósági eljárás ügyféli oldalán biztosított ügyintézési lehetőségekre, melynek keretében azt járom körbe, hogy hogyan biztosított a teljes körű ügyintézés digitális állampolgárként. Végezetül, a jövőbe történő kitekintés keretében külön ismertetem a mesterséges intelligencia, mint eljárásjogi modernizációs és hatékonyságnövelő elem alkalmazásának hatósági eljárásjogot érintő és befolyásoló hatásait is.

KULCSSZAVAK: digitalizáció, hatósági döntéshozatal, elektronikus ügyintézés, digitális állampolgárság, mesterséges intelligencia

1. A DIGITÁLIS KÖZIGAZGATÁS MEGSZÜLETÉSÉRŐL

1.1. TECHNOLÓGIAI MODERNIZÁCIÓ ÉS KÖZIGAZGATÁSI ADAPTÁCIÓ: A DIGITÁLIS ÁLLAM KIHÍVÁSAI ÉS LEHETŐSÉGEI

Nem túlzás azt állítani, hogy a közigazgatás az a terület, amelynek a leggyorsabban szükséges reagálnia a változásra, hiszen a társadalom tagjainak jelentős része – közvetett vagy közvetlen módon – valamilyen formában kapcsolatba kerül vele élete során.¹ Magyary Zoltán a közigazgatás fogalmát az állam feladatai, az ezek ellátására létrehozott szervezet-

rendszer, továbbá ezen szervezeteken belüli eljárások és az azokat mozgató személyi apparátus kategóriái felől közelítette meg.² Azonban napjainkban a Magyary-féle közigazgatási modellt ki kell egészíteni egy további elemmel, mégpedig a technológiával, amely alapvetően határozza meg mind a közigazgatás külső megjelenését, mind annak belső működését.³ Egyrészt, az idő előrehaladtával és az infokommunikációs eszközök egyre szélesebb körben történő elterjedésével a közigazgatás világa is felgyorsult, ami a minél gyorsabb ügyintézés és döntéshozatal kialakításának követelményét hozta magával.⁴ Másrészt, a közigazgatás működése infokommunikációs alapokra került át, amelyben a digitális

2 MAGYARY Zoltán: *Magyar közigazgatás*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest 1942. 39–41.

3 SÁNTHA György: „Utazás a digitális állam körül”. *E-közigazgatási úti beszámoló az elmúlt 10 évről*, Új magyar Közigazgatás, 2015/3. 160.

4 NAGY Sándor: *Valami új, valami régi – az elektronikus ügyintézés közigazgatási eljárásjogi törvényeinek tükrében*, Közigazgatási Eljárásjogi Közlemények 2022/2. 92.

* Doktorandusz, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola.

1 JÓZSA Zoltán: *A hatósági ügyintézés fejlődésének főbb állomásai*, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 7. évf. 3. sz. 2019. 42.

technológia már nemcsak egyszerű eszköze a közigazgatásnak, hanem a mindennapi működés kerete is. Például ma már természetes, hogy a határozatok és a jegyzőkönyvek szövegszerkesztő informatikai alkalmazásokkal készülnek el, majd elektronikus dokumentumként tárolódnak.⁵

Gyakran szembesülünk azzal a nehézséggel, hogy egy új és ismeretlen vagy kialakulófélben lévő technológiát – mint, amilyen például a big data jelenség, a dolgok internete vagy újabban a nyelvi alapú mesterségesintelligencia-modellek – nem, vagy csak kifejezetten lassan definiálnak normatív szinten, az alkalmazásra vonatkozó részletszabályok pedig akár évekkel is elmaradhatnak a technológia konkrét megjelenésétől.⁶ Az ezen problémával kapcsolatos legmeghatározóbb elmélet David Collingridge nevéhez fűződik.⁷ Az ún. Collingridge-dilemma lényege, hogy noha a kialakulóban lévő technológiákban rejlő innovációkból alapvetően társadalmi és egyéni előnyök eredeztethetők, korai szabályozásuk ezen előnyök érvényesülésére korlátozó hatással lehet, mivel a felhasználási lehetőségek szabályozási eszközökkel történő korlátozása vagy az igénybevételük előzetes engedélyhez kötése a potenciális felhasználók széles körét elriaszthatja a technológia használatától. Azonban a szabályozás hiánya a technológia feletti társadalmi kontroll elvesztésével járhat, ami pedig társadalmi és egyéni károk bekövetkezését is eredményezheti.⁸ Ebben a megközelítésben a jogalkotó és a jogtudomány legfontosabb feladata, hogy a szabályozás kialakítása során megtalálja a technológia fejlődését és elterjedését lényegesen nem gátló, ugyanakkor a társadalom és az egyének érdekeinek védelmére kellőképpen alkalmas megoldásokat.⁹ Azonban egy dinamikusan változó környezetben a szabályozás sokszor már akkorra meghaladottá válik, mire a jogalkotó egyáltalán megalkotja azt.¹⁰

A digitális közigazgatás kialakulását a technológiai fejlődésen túl az állami információigény és az információs társadalom megjelenése is segítette. Az információ napjaink egyik fő erőforrása, amely kulcsszerepet játszik a tervezési, döntéshozatali és ellenőrzési folyamatokban. A közigazgatási szervek, kiemelten a hatóságok, hatalmas mennyiségű információt gyűjtenek össze, hoznak létre, tárolnak, kezelnek a közfeladat-ellátás keretében, miközben egyre jobban függenek ezektől az információktól és az ezt szolgáló információs rendszerektől.¹¹ Másrészt a közigazgatás működésére a technológiai fejlődés mindig is hatással volt, a közigazgatás sohasem vonta ki magát a technológiai fejlődés vívmányainak alkalmazása alól. Az már más kérdés, hogy a technológiai fejlődés eredményei a magánigazgatáshoz képest mekkora időbeli késedelemmel jelentek

meg a közigazgatásban.¹² Ami viszont biztos, hogy a technológia változása a közigazgatási reformot eddig mindig magával hozta, megváltoztatva például a kommunikációt, az adatgazdálkodást, illetve átalakítva a döntéshozatalt a hatósági eljárásokban.¹³ Ugyanakkor az infokommunikációs eszközök közigazgatási térnyerésének van egy további komplex társadalmi oka is, mégpedig az, hogy a globalizált világban a társadalom egyre több tagja használ széles körben informatikai, infokommunikációs eszközöket a mindennapok során, és elvárásként fogalmazódik meg, hogy hasonló természetességgel legyenek használhatóak ezek az eszközök a közigazgatással történő interakciók során is.¹⁴

A szakirodalmi források a digitalizációnak alapvetően három fokozatát értelmezik: az első jelentésszint az adatok digitális feldolgozása, a második réteg szerint a digitalizáció több az egyszerű adatfeldolgozásnál, mivel annak részeként a digitális technológiák beépülnek a szervezeti folyamatokba.¹⁵ Digitalizáció alatt értjük végezetül a digitális transzformációt is, amelynek eredményeképpen a szervezetek teljes mértékben digitális működésre térnek át, átrendezve ezáltal az egyes országok működési és termelési hatékonyságát.¹⁶ Ugyanakkor, függetlenül attól, hogy mely jelentésszintet vesszük alapul, megállapítható, hogy a digitalizáció kiindulópontját minden esetben a fizikai adathordozón megjelenő adat elektronikus, digitális formába történő átalakítása képezi. Tehát voltaképpen olyan IKT-alapú eszközöket és megoldásokat értünk alatta, amelyek célja a különféle szervezetek hatékonyságának és teljesítményének a javítása.¹⁷

1.2. A DIGITÁLIS KÖZIGAZGATÁS INFORMÁCIÓS ALAPJA, A HATÓSÁGI DÖNTÉSHOZATAL

A közigazgatás legfontosabb tulajdonsága a döntéshozatal. A döntés magának a közigazgatási tevékenységnek az eredménye. A döntést mindig információk szerzése és feldolgozása előzi meg, majd végrehajtás, illetve a végrehajtás ellenőrzése követi. A közigazgatási döntéshozatal jogi aktusokban nyilvánul meg, azok által váltja ki joghatását.¹⁸ Bármilyen döntés alapja a megfelelő, releváns információk rendelkezésre állása, és ezek elemzésével a megfelelő döntési alternatívák kidolgozása, majd az elemzett információk alapján a döntések előkészítése, majd a döntés meghozatala. Az elektronikus eszközökkel történő döntéstámogatás alapvető célja, hogy hozzájáruljon a racionális döntéshozatalhoz, és ezáltal növelje a döntéshozó által kitűzött céloknak megfelelő cselekvés teljesítésének a valószínűségét.¹⁹ A közigazgatás

5 SÁNTHA (2015.) i. m. 163.

6 MOLNÁR Péter: *A digitális közigazgatás szabályozási kérdései*, Közigazgatás Tudomány 2024/2. 112.

7 TÓTH András: *A technológia szabályozásának jogi kihívásai*, In: TÓTH András (szerk.): *Technológia jog. Új globális technológiák jogi kihívásai*, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016. 26.

8 Collingridge, David: *The social control of technology*, Cambridge University Press 2014.

9 TÓTH (2016.) i. m. 112.

10 CZÉKMANN Zsolt – CSEH Gergely: *Elektronikus Közzolgáltatások a SZEŰSZ-ök tükrében*, Publicationes Universitatis Miskolcinenis Series Juridica et Politica, Tomus XXXII. 2014. 138.

11 MUHA Lajos – KRASZNAY Csaba: *Az elektronikus információs rendszerek biztonságának menedzselése*, Nemzeti Közzolgálati Egyetem 2014. 9.

12 FÁBIÁN Adrián – STANKOVICS Petra: *A közigazgatási döntéshozatal támogatása elektronikus eszközökkel, külön tekintettel a hatósági eljárásra*, Közigazgatás Tudomány 2022/1. 72.

13 LŐRINCZ Lajos: *A hatékony állam*, Magyar Közigazgatás, 2005/8. 452.

14 FÁBIÁN–STANKOVICS (2022.) i. m. 73.

15 TÁTRAI Márk János – SZABÓ Zs. Roland: *Digitalizáció és életminőség*, Magyar Tudomány 181(2020)9. 1238–1239.

16 KOVÁCS Olivér: *Az ipar 4.0 komplexitása – I.*, Közgazdasági Szemle, 64(7–8). 2017. 828.

17 TÓTH (2016.) i. m. 114–116.

18 FÁBIÁN–STANKOVICS (2022.) i. m. 75–76.

19 KUN László: *Közigazgatás-fejlesztés és hatékonyság*, Nemzeti Közzolgálati Egyetem 2017. 7.

döntéstámogató rendszerei (a továbbiakban: DSS) lényegüket tekintve interaktív, elektronikus információs rendszerek, amelyek adatbázisok és modellek felhasználásával nyújtanak segítséget a beépített döntési szabályok és modellek felhasználásával, amelyeket a felhasználó módosíthat, de akár bővíthet is. A DSS rendszereknek a rendelkezésre álló adatokból az adott szituációt modellezve kell az emberi döntéshozóval együttműködve megoldási alternatívákat előállítani és értékelniük. Ezek lépései a következők: az információk összegyűjtése, a lehetséges kimenetek teljes halmazának feltárása, az elemekhez egy érték, ún. minősítés hozzárendelése, végül pedig a legjobbnak tűnő kimenet programozott kiválasztása. A gyakorlatban felmerülő kockázat viszont az adatok megbízhatóságával kapcsolatban felmerülő bizonytalanság, valamint azok értékelése is bonyolult lehet, ezért a döntéshozatalban nem nélkülözhető az emberi közreműködés.²⁰

1.3. AZ EGYSÉGES SZABÁLYOZÁS SZEREPE A KÖZIGAZGATÁSI NYILVÁNTARTÁSOK VONATKOZÁSÁBAN

1.3.1. AZ ÁLLAMI ÉS HATÓSÁGI NYILVÁNTARTÁSOK (KÖZ)HITELES JELLEGÉRŐL

A közigazgatási döntéshozatal hátterét álláspontom szerint az állami nyilvántartások biztosítják, segítve a megbízható információk tárolását, rendszerezését és beszerzését. A nyilvántartás lényegét tekintve egy statikus adathalmaz, előre meghatározott szempontok szerint összegyűjtött és rögzített információk együttese, amelyek dinamikáját az adatmozgás adja, mint az adatbejegyzés, az adatváltozás vagy az adattörlés.²¹ A nyilvántartások között szükséges elkülöníteni a normatív követelményekkel és jogállami garanciákkal körbehatárolt állami nyilvántartásokat a jogszabály által nem kötött igazgatási nyilvántartásoktól. Az állami nyilvántartások legfőbb ismérve, hogy a nyilvántartás minden jellemzőjét, így adatkörét, nyilvánosságát és a nyilvántartás vezetőjét, illetve a speciális adatvédelmi rendelkezéseket jogszabály állapítja meg. Ugyanígy, a nyilvántartásból történő adatszolgáltatás és tájékoztatási kötelezettség teljesítésének legfőbb szabályait is jogszabály határozza meg. Az állami nyilvántartások szerepe különösen fontossá vált a digitális közigazgatás korában, ahol az elektronikus adatkezelés és az informatikai rendszerek integrálása kulcsszerepet játszik a hatékonyság és a gyorsaság növelésében. Tehát egyfajta alapegységként, építőkövekként is értelmezhetjük őket. A nyilvántartásokból történő adatközlés, például egy hatósági bizonyítvány kibocsátása pedig egyfajta lenyomatot képez az adat adott időállapotáról és változásairól.²² Fontos azon-

ban fogalmi szinten az állami nyilvántartásokon belül, azoktól elkülönítetten kezelni a hatósági nyilvántartásokat, amelyek alapvetően az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.) hatálya alá tartoznak.

A hatósági nyilvántartásokra vonatkozó alapelvek között találjuk a joghoz kötöttség mellett a közhitelesség és a valóságosság elveit, továbbá a teljesség és a célszerűség elveit, valamint a naprakészség követelményét.²³ Ezek közül szükségesnek tartom külön kiemelni a közhitelesség elvét. Az Alkotmánybíróság 15/1995. (III. 13.) AB határozata szerint a közhiteles nyilvántartásnak nyilvánosnak kell lennie, az abban szereplő adat, bejegyzett jog vagy tény ismerete mindenkitől elvárható. A közhitelesség alkotmányos jogok garanciájaként is funkcionálhat, ezért lényeges tartalma nem korlátozható. További követelmény a valósággal való egyezés, ami azonban csak korlátozottan érvényesül, ezért is van lehetőség az ellenbizonyításra, ugyanakkor azt a jogbiztonság érdekében időben korlátozottan lehet csak lehetővé tenni.²⁴ A Legfelsőbb Bíróság egy 2011-es végzése kimondta, hogy a közhitelesség egy nyilvántartás szempontjából azt jelenti, hogy a nyilvántartásba vehető adatok bejegyzése, módosítása és törlése kizárólag jogszabály által erre feljogosított szerv által, jogszabályban rögzített eljárásrend szerint és jogszabályban meghatározott okiratok alapján történhet, ezzel garantálva a nyilvántartás pontosságát, teljességét és megbízhatóságát. A végzésben került megállapításra az is, hogy a közhiteles nyilvántartásokban feltüntetett jogokat és tényeket, azok ellenkezőjének bizonyítása esetén is csak bírósági eljárásban lehet megváltoztatni.²⁵ Tehát, a közhiteles nyilvántartások a személyek és az állami érdekek védelmére dokumentálnak – vagy adott esetben hoznak létre – egy jogi helyzetet, tartalmukhoz jogilag szabályozott állami érdekek fűződnek. A közhiteles jellegüket – implicite vagy explicite – jogszabály mondja ki. Ezek esetében a nyilvántartásba vétel a megvalósult jogi helyzet védelmét alapozza meg. A bejegyzett adatokat mindenki köteles elfogadni, ugyanakkor van lehetőség ellenbizonyításra is. A bejegyzés megtagadása, módosítása, törlése hatósági határozatnak minősül, ellene jogorvoslattal lehet élni, azonban fontos, hogy a bejegyzett adatok valódiságához az ellenkező bizonyításáig vélelem fűződik.²⁶

A közhiteles nyilvántartások döntő többségét hatóságok vezetik, így a közhitelességre vonatkozó legelterjedtebb szabályozást az Ákr. tartalmazza. Az Ákr. logikája szerint kétségkívül a közigazgatási nyilvántartások közül a hatósági nyilvántartásoknak van alapvető szerepe, mivel az ilyen nyilvántartások vezetése, az oda történő bejegyzés vagy módosítás önmagában is speciális hatósági ügy. Ugyanis a hatósági nyilvántartásba történő bejegyzés vagy a bejegyzés törlése az ügyfél jogai és kötelezettségei tekintetében eredményez változást a jogkövetkezmények vonatkozásában.²⁷ Ez egyben a hatósági nyilvántartás vezetésének egyik feltétele is. A másik

20 FÁBIÁN–STANKOVICS (2022.) i. m. 80.

21 TORMA András: *Az információs társadalom közigazgatási jogi alapkérdései*, In: FAZEKAS Mihály – FICZERE Lajos (szerk.): *Magyar Közigazgatási Jog. Általános rész*, Osiris Kiadó, Budapest 2005.

22 GERENCSÉR Balázs Szabolcs – ILOSVAI András – KARACS Kristóf Imre – KURUNCZI Gábor – OLÁH András – SÜLYOK András Attila – TORNAI Kálmán – VARGA Ádám: *A digitális transzformáció hatásai a közigazgatási folyamatokra: lehetőségek és kihívások*, Közigazgatás Tudomány 2025/1. 33–34.

23 Uo. 34.

24 15/1995. (III. 13.) AB határozat, 88–90.

25 Gfv.X.30.004/2011/9.

26 GERENCSÉR–ILOSVAI–KARACS–KURUNCZI–OLÁH–SÜLYOK–TORNAI–VARGA (2025.) i. m. 35.; Ákr. 97. § (2) bekezdés.

27 PETRIK Ferenc (szerk.): *A közigazgatási eljárás szabályai, Kommentár a gyakorlat számára I.*, HVG-ORAC 2020. 213–214.

– vagylagos – esetkőr, amikor a nyilvántartás célja a benne foglalt adatok közhiteles igazolása, bizonyítása.²⁸ A közhitelesség következménye, hogy a nyilvántartásba bejegyzett adatokat az ellenkező bizonyításáig valódinak kell elfogadni. Míg a hatósági nyilvántartásból törölt adatokról pedig vélemezni kell, hogy nem állnak fenn. Ezek a vélelmek azonban megdönthetők, külön hatósági eljárásban biztosított a lehetőség az ellentétes helyzet bizonyítására.²⁹

1.3.2. A KÖZHITELESSÉG SZEREPÉNEK ÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK ÚJRAGONDOLÁSA

Az elmúlt időszak kihívása volt a közhiteles nyilvántartások vonatkozásában, hogy hagyományosan nagyon sok olyan nyilvántartás alakult ki Magyarországon, amelyek egy része közhitelesnek mondta saját magát, míg a másik része ugyan nem mondta magát közhitelesnek, de úgy viselkedett, mint egy közhiteles nyilvántartás, anélkül, hogy a közhitelesség fogalma meg lett volna fogalmazva bárhol is normatív szinten. Sőt, előfordult olyan gyakorlat is, amely ugyanazt az adatot többféle közhiteles nyilvántartásban tartotta nyilván úgy, hogy ezek a nyilvántartások nem feltétlenül fedték le egymást. Tehát voltak olyan adatok, jogok, amelyek eltérhettek egymástól, attól függően, hogy melyik nyilvántartásban voltak nyilvántartva. Az állampolgárok számára így sokszor nehezen volt megállapítható, hogy milyen céllal és joghatással tartja nyilván az állam az adatokat. Egy hatékonyan és kiszámíthatóan működő hatósági rendszer felállításához mindenképpen rendezni volt szükséges ezt a problémát. Ennek hatására született a közhiteles nyilvántartásokkal kapcsolatban egy teljesen új szabályozás, mégpedig a közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetéséről szóló 2024. évi LXXXII. törvény (a továbbiakban: Közhitelességről szóló törvény), amely 2025. január 1-jén lépett hatályba.

A Közhitelességről szóló törvény fő célkitűzése, hogy kialakításra kerüljön egy egységes és homogén szabályozás, valamint gyakorlat a közhitelesség fogalmára, szempontrendszerre és joghatásaira vonatkozóan. Így a közhitelesség nem kizárólag egy bizonyítási szabály lenne, hanem jogalkotó és jogvédelmi hatása révén hidat képezne a nyilvántartott adatban megtestesülő jogi tény és az ahhoz társított anyagi joghatás között. Ennek köszönhetően a közhiteles nyilvántartások között rugalmas kapcsolat tud megvalósulni, amely segíti az integrált adatbázisok közötti gördülékeny adatkapcsolatot is. Egy konkrét közhitelesség fogalom kialakítása által kizárólag a Közhitelességről szóló törvénynek megfelelően nyilvántartott adat ruházható fel a közhitelesség joghatásával. Ezáltal az egyes nyilvántartások közhiteles minősítése egy konkrét törvényi alpra kerül áthelyezésre az adatkörök és az adattartalom alapján.³⁰ A Közhitelességről szóló törvény által megfogalmazott közhitelesség-fogalom szerint a közhitelesség nem jelenti a valósággal való egyezést, ugyanis éppen az a lényege, hogy akkor is kapcsolódhat anyagi jogi joghatás a közhiteles adathoz, ha az nem felel meg a valóságnak.

A közhitelesség joghatása az, ami létrehozza a közhiteles adat azon tulajdonságát, amely alapján a közbizalom elfogadja a közhiteles adatot a nyilvántartás szerinti adattartalommal. A közhitelesség két kiemelt részből épül fel. A tanúsító erő fejezi ki, hogy a közhiteles adatot helyesnek, létezőnek és ismertnek kell tekinteni, azonban a közhitelesség nem kizárólag bizonyító erővel bír. A jogvédelmi hatás a polgári jogi tárgyú nyilvántartások (pl. ingatlan-nyilvántartás) esetén kiemelt jelentőségű, ugyanis a nyilvántartás ezen tulajdonsága biztosítja a nyilvántartásban bízva jogot szerzők védelmét. A közjogi, közigazgatási működés szempontjából jelentős nyilvántartások esetén (pl. anyakönyvi nyilvántartás) a jogvédelmi hatás helyett a jogalkotás az elsődleges, mivel ilyenkor a közhiteles adat nem személyek, hanem az állam és állampolgár tekintetében releváns.³¹ A közhiteles adat joghatása lehet konstitutív, amikor a közhiteles nyilvántartás vezetéséhez kapcsolódik a státusza. Amennyiben a közhiteles nyilvántartás vezetésének célja a közhiteles adat igazolása – akár az állam szervei, akár harmadik személyek számára –, akkor a közhitelesség joghatása deklaratív. A deklaratív joghatáson belül szükséges megkülönböztetni a harmadik személyekkel szembeni joghatást, ugyanis a törvény alapján törvény eltérő rendelkezésének a hiányában a deklaratív joghatású közhiteles adat harmadik személyekkel szemben a közhiteles nyilvántartás vezetésével „konstituálódik”. Abban az esetben, ha a közhiteles adatot jogszabály tartalmazza, vagy más közhiteles adathoz fűződik a létezése, akkor a közhiteles nyilvántartás vezetésétől függetlenül mindenkivel szemben joghatással bír.³² A törvényjavaslat a közhitelesség tanúsító erejének két megdöntési esetét szabályozza. Az első eset a helyesbítési eljárás, amely a regisztratív eljárás alapjául szolgáló – anyagi jogilag helyes – kérelemmel, bírósági elrendeléssel, hatósági felhívással vagy jogszabállyal kapcsolatos hibából fakad. Ez eredhet abból, hogy a közhiteles nyilvántartás vezetésével összefüggő kezdeményezés és az alapjául szolgáló adat között eltérés van, vagy a közhiteles nyilvántartást vezető szerv nem a kezdeményezésnek megfelelően jegyezte be az adatot. A helyesbítési eljárás körébe vonható az az esetkőr is, amikor a közhiteles nyilvántartást vezető szerv tudomására jut, hogy a közhiteles nyilvántartás valamely közhiteles adata nem helyes, és saját hatáskörben helyesbíti azt. A közhitelesség tanúsító ereje megdöntésének másik útja az anyagi jogi eljárás, amikor az erre hatáskörrel rendelkező hatóság vagy bíróság a közhiteles adat tartalmát anyagi jogi alapon bírálja el. Ebben az esetben az anyagi jogi eljárás megindítójával szemben az eljárás tekintetében nem érvényesül a közhitelesség, ez kizárólag azon közhiteles adat tekintetében igaz, amelyre nézve dedikáltan folyik az eljárás. Például, egy ingatlannal kapcsolatos törlési per esetén a felperes vitathatja a bejegyzett tulajdonjogot az adásvételi szerződés érvénytelensége okán, de az ingatlan-nyilvántartás további közhiteles adatai tekintetében ebben a perben is érvényesül a közhitelesség.³³ Az egyes közhitelességi követelményeket főszabály szerint 2026. január 1-jétől kell alkalmazni.³⁴

28 Ákr. 97. § (1) bekezdés b) pont.

29 Ákr. 97. § (2) bekezdés.

30 2024. évi LXXXII. törvény Indokolás 1. §.

31 Közhitelességről szóló törvény 2. § (1) bekezdés.

32 Közhitelességről szóló törvény 3. §.

33 Közhitelességről szóló törvény 6. §.

34 Közhitelességről szóló törvény 18. § (1) bekezdés.

A közhiteles nyilvántartások jogi és intézményi megfelelőségének biztosítása érdekében a jogalkotó egy olyan keretrendszert hozott létre, amelynek a célja, hogy a közhitelesen nyilvántartott adatok tekintetében a jogrendszer egészében egységes követelmények érvényesüljenek. Ahhoz, hogy a közhiteles nyilvántartások reformja sikeres legyen, elengedhetetlen egy átfogó jogrendszeri felülvizsgálat, amelynek keretében egyértelmű meghatározásra kerül, hogy mely adatok esetében indokolt a közhitelesség, ez biztosítja egyrészt a párhuzamos közhiteles nyilvántartások megszüntetését, illetve azt, hogy a közhitelesség megszüntetésre kerüljön ott, ahol az nem indokolt.³⁵ Ezt a célt segíti elő az a felügyeleti mechanizmus, amelynek keretében a közhitelességhez kapcsolódó követelmények felügyeletére és érvényesítésére a Kormányrendeletben kijelölte – az igazságügyért felelős miniszter személyében – a közhitelesség biztosításáért felelős szervet.³⁶ E szerv feladata – többek között – a közhiteles nyilvántartások megfelelőségének vizsgálata és auditálása, valamint a közhitelességi követelmények teljesülésének tanúsítása.³⁷ A jogrendszeri felülvizsgálat jelentős jogszabály-harmonizációt igényel, ugyanis a közhitelesség biztosításáért felelős szerv által elvégzett felülvizsgálat és auditálás eredménye alapján ágazatonként számos jogszabály-módosítási, valamint – a szükségtelenné vált rendelkezések tekintetében – deregulációra irányuló javaslat kerül előterjesztésre.³⁸ Amennyiben valamely nyilvántartás nem felel meg a közhitelesség követelményeinek, és nem rendelkezik a közhitelesség biztosításáért felelős szerv által kiadott tanúsítvánnyal, úgy 2027. január 1-jén elveszíti közhiteles jellegét.³⁹

2. AZ ELEKTRONIKUS ÜGYINTÉZÉS JOGI KERETEI ÉS FEJLŐDÉSI IRÁNYAI A HATÉKONYSÁG ÉS ÜGYFÉLKÖZPONTÚSÁG TÜKRÉBEN

2.1. A DIGITALIZÁCIÓ HATÁSA A KÖZIGAZGATÁSI ÜGYINTÉZÉSRE: A SZABÁLYOZÁS ÉS A JOGALKALMAZÁSI GYAKORLAT EVOLÚCIÓJA

Az infokommunikációs technológiák eddig még nem tapasztalt ütemű fejlődéséből következően minden állam feladata, hogy állampolgárai igényeit a legkorszerűbb módon és keretek között kiszolgálja. Ennek eredményeként pedig a hatékonyság az ügyfélszolgálati és háttérügyintézési oldalon – többek között – az ügyintézési folyamatok egyszerűsítésében ölthet testet. Fontos azonban, hogy a lehetőségekhez képest nemcsak gyors, hatékony és egyszerű, akadálymentes ügyintézési lehetőség kerüljön biztosításra, hanem egyben a törvé-

nyesség valamennyi kritériumát is érvényre juttató.⁴⁰ A digitalizáció érvényesülését a továbbiakban az ügyintézés vonatkozásában vizsgáljuk meg. Ahhoz, hogy a szó legszorosabb értelmében véve elektronikus ügyintézésről (a továbbiakban: e-ügyintézés) beszéljünk, szükséges mind ügyféli, mind pedig szervezeti oldalról egy informatikai eszköz.⁴¹ Elsőként az elektronikus ügyintézés kulcsfontosságú szabályait és alapelveit – 2009-től elsőként, különálló fejezetben – a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXLI. törvény (a továbbiakban: Ket.) rögzítette. Az eljárási kódex általánosságban mondta ki, hogy törvény, kormányrendelet, önkormányzati rendelet eltérő rendelkezése hiányában a hatóság a közigazgatási hatósági ügyeket elektronikus úton is intézheti.⁴² Tehát a Ket. elektronikus ügyintézés alatt azon eljárási cselekmények halmazát értette, amelyek során az ügyfél vagy az ügyintézészt biztosító szerv elektronikus nyilatkozatot tesz, vagy az ügyintézészt biztosító szerv az ügyfél vagy más, ügyintézészt biztosító szerv nem elektronikus nyilatkozatát elektronikus nyilatkozattá alakítja át, és azt az eljárás során felhasználja.⁴³ A Ket. vezérelve szerint több igénybe vehető kapcsolattartási forma közül a hatóság a költségtakarékosság és a hatékonyság szempontjai alapján választ, előnyben részesítve az elektronikus utat.⁴⁴ Jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a hatóság nem elektronikus kapcsolattartás esetén is jogosult az eljárást vagy annak eljárási cselekményeit elektronikus ügyintézés keretében lefolytatni.⁴⁵ Továbbá, az ügyfél a jogszabályban meghatározott feltételekkel jogosult elektronikus úton kapcsolatot tartani a hatósággal, kivéve, ha ez az adott kapcsolattartás vonatkozásában fogalmilag elképzelhetetlen.⁴⁶ Kötelees viszont az elektronikus kapcsolattartásra, ha ezt törvényi szinten adott ügyben, adott eljárási cselekmények tekintetében előírták.⁴⁷ Biztosított annak a lehetősége is, hogy a hatóság az ügyfél kifejezett kérelmére, és a kérelem elektronikus benyújtását követően elektronikusan tartsa vele a kapcsolatot.⁴⁸ A szabályozás tehát az ágazati szabályozásra, valamint a felek döntésére bízta az elektronikus út igénybevételét. A Ket. szabályozása az ügyintézészel kapcsolatos informatikai döntéseket pedig nagyrészt magára a hatóságra telepítette. A jogszabályi kereteken belül és a rendelkezésre álló informatikai eszköztárat figyelembe véve a hatóság határozza meg például, hogy milyen körben tesz lehetővé elektronikus kapcsolattartást; a konkrét eljárási cselekménynél mely kapcsolattartási formát alkalmazza; illetve saját belső működésében milyen körben alkalmaz elektronikus eszközöket.⁴⁹ A Ket. elektronikus ügyintézésre vonatkozó szabályozásának elsődleges célja, hogy az ügyfelek számára kedvező, jól használható eszközöket hozzon létre, és az ügyintézés mind-

35 A közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetésével kapcsolatos feladatokról szóló 1415/2024. (XII. 20.) Korm. határozat 1. pont.

36 A közhitelesség biztosításáért felelős szerv feladatairól és eljárásáról szóló 407/2024. (XII. 20.) Korm. rendelet 2. §.

37 Közhitelességről szóló törvény 15. § (1)–(2) bekezdés.

38 A közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetésével kapcsolatos feladatokról szóló 1415/2024. (XII. 20.) Korm. határozat 3. pont és 6. pont.

39 Közhitelességről szóló törvény 18. § (4) bekezdés.

40 CSATLÓS Erzsébet: *Az ügyfél és a hatósági döntéshozatal a digitalizáció korában*, Pro Futuro 2023/1. 75–76.

41 NAGY (2022.) 97.

42 Ket. 160. §.

43 BUDAI Balázs Benjamin: *Az e-közigazgatás elmélete*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016. 57.

44 Ket. 28/A. § (3) bekezdés.

45 Ket. 160. § (2) bekezdés; 167/A. § (1) bekezdés.

46 Ket. 28/B. § (1) bekezdés.

47 Ket. 28/B. § (2) bekezdés.

48 Ket. 28/B. § (4) bekezdés.

49 Ket. 28/B. § (6) bekezdés; 28/C. § (1) bekezdés.

inkább az ügyfelek igényei szerint történjen. Ezen célkitűzés teljes körű érvényesülése érdekében biztosított, hogy az ügyfél minél teljesebben rendelkezhesen az eljárásai, az adatai felett, ideértve a kapcsolattartási mód szabad megválasztását is.⁵⁰ A törvény indokolása úgy fogalmaz, hogy a közigazgatás számítástechnikai bázisának fejlődése „[...] egyfelől lehetőséget nyújt az ügyfelek eljárási terheinek jelentős könnyítésére, másfelől segíti a hatóságok hivatalbóli eljárásindítását is”.⁵¹

Ugyanakkor Magyarországon generális jelleggel az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény (a továbbiakban: Eüsztv.) teremtette meg az elektronikus ügyintézés és az elektronikus kapcsolattartás jogi keretrendszerét. Idővel a Ket. szabályai pedig – az elektronikus ügyintézés és kapcsolattartási formával együtt – megújulva átkerültek az Ákr-be. Az Ákr. több rendelkezésében is utal az elektronikus, infokommunikációs technológiákon alapuló eljárási jogintézményekre, azok alkalmazhatóságára, alkalmazandóságára. A kiindulópont a hatékonyság alapelve. Eszerint „a hatóság a hatékonyság érdekében úgy szervezi meg a tevékenységét, hogy az az eljárás valamennyi résztvevőjének a legkevesebb költséget okozza, és – a tényállás tisztázására vonatkozó követelmények sérelme nélkül, a fejlett technológiák alkalmazásával – az eljárás a lehető leggyorsabban lezárható legyen”.⁵² Ezzel összhangban az Eüsztv. kitér az elektronikus ügyintézés kapuját, sőt arra hatalmazza fel az ügyfeleket, hogy hatósági ügyeiket teljes mértékben elektronikusan bonyolítsák le.⁵³ Az ügyfelek számára biztosítottá vált, hogy a hatósági eljárás megindításához szükséges kérelmet, beadványt vagy egyéb dokumentumot elektronikus formában nyújtsák be. Ez történhetett például kormányzati portálokon keresztül vagy az erre a célra kialakított ügyfélkapu rendszeren keresztül.⁵⁴ A hatóságoknak lehetőségük – az elektronikus ügyintézés előírása esetén köteleességük⁵⁵ – volt az elektronikus dokumentumok fogadására, iktatására, továbbítására és tárolására, így a teljes eljárás egyes szakaszai elektronikus úton is lebonyolíthatók voltak. Az Eüsztv. az elektronikus ügyintézés fogalmát azonban nem határozta meg. Ezzel szemben rögzítette az elektronikus kapcsolattartás fogalmát, eszerint elektronikus a kapcsolattartás, ha az ügyfél vagy nyilatkozatát, vagy döntését elektronikus úton teszi meg.⁵⁶ Az elektronikus kapcsolattartás szabályozásában az Eüsztv. különbséget tesz a gazdálkodó szervezetek és a természetes személyek közt. A gazdálkodó szervezetek esetében az Eüsztv. kötelező elektronikus kapcsolattartást ír elő, azaz a gazdálkodó szervezetek kizárólag elektronikus úton intézhetik ügyeiket, és ebből eredően a hivatali rendszernek fel kell készülnie a tőlük érkező elektronikus iratok fogadására. Főszabályként érvényes, hogy minden gazdálkodó szervezet köteles bejelenteni hivatalos elérhetőségét az erre rendszeresített, úgynevezett rendelkezési nyilvántartásba,

ugyanis a kapcsolattartás során elsődlegesen ez a hivatalos elérhetőség szolgál.⁵⁷ Természetes személyek – főszabály szerint – nem kötelezhetőek elektronikus ügyintézésre, a szabályozás ezekben az esetekben az elektronikus kapcsolattartást az ügyfél kifejezett, ez irányú nyilatkozatához köti. Abban az esetben viszont, ha az ügyfél vállalja az elektronikus kapcsolattartást, és megadja hivatalos elérhetőségét, úgy számára ez a típusú kapcsolattartás lesz kötelező. Hasonló szabály érvényesül abban az esetben is, ha az ügyfél kérelmét elektronikusan terjesztette elő, ugyanis ebben az esetben a hatóság automatikusan jogosulttá válik az ügy további intézése folytán az elektronikus ügyintézésre, mivel ebben az esetben a kérelem elektronikus előterjesztése beleegyező nyilatkozatnak minősül. Ezekben az esetekben a természetes személy hivatalos elérhetőségének ugyanazoknak a feltételeknek kell eleget tennie, mint a gazdálkodó szervezetek elérhetősége esetében.⁵⁸

2.2. DIGITÁLIS TRANSZFORMÁCIÓ ÉS FELHASZNÁLÓKÖZPONTÚ KÖZIGAZGATÁS MAGYARORSZÁGON

2022 decemberében indult útnak a Nemzeti Digitális Állampolgárság Program (a továbbiakban: NDÁP) azon célkitűzéstől vezérelve, hogy felhasználóbarát alapokra helyezze a közigazgatást, és megteremtse az egyszerű, kényelmes és hatékony ügyintézés feltételeit az állampolgárok számára. Ugyanis az információs és kommunikációs technológiák fejlődése életünk gyökeres átalakulását hozza magával, ehhez azonban olyan megújuló stratégiai és szabályozási környezet szükséges, amely képes a gyors társadalmi és technológiai változások adaptálására. Az NDÁP ennek fényében irányoz elő egy olyan online rendszert, amely radikálisan leegyszerűsíti az állampolgár és a közigazgatás különböző szervei közt történő kommunikációt, és egyenlő mértékben járul hozzá mind az állampolgárok elégedettségéhez, mind a közigazgatási ügyintézés optimalizálásához.⁵⁹ Magyarországon azonban már számos hatékony digitalizációs kezdeményezés létezett ekkoriban, ami jelentősen javította az állampolgárok felhasználói élményét a digitális ügyintézési folyamatokban. Ilyen például – az egyik legnagyobb közigazgatási innovációnak számító – elektronikus személyi igazolvány (a továbbiakban: e-személyi). Az e-személyi jelenleg négy funkcióval van ellátva: e-azonosítás, e-aláírás, e-útiokmány, valamint e-közlekedési szolgáltatások. Az egyes funkciók azt a célt szolgálják, hogy bizonyos automatizálható folyamatokat kiváltsanak, és megkönnyítsék az állampolgárok mindennapjait.⁶⁰ Az NDÁP koncepciója alapvetően három pilléren áll: az állami adatvagyon hasznosításán, a felhőtechnológia kialakításán és a felhasználói élmény

50 Ket. 8. §.

51 2004. évi CXL. törvény Indokolás, Általános Indokolás IV. elérhetőség: <https://jogkodex.hu/doc/5282990> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 30.).

52 Ákr. 4. §.

53 Eüsztv. 8. § (1) bekezdés.

54 Eüsztv. 10. §.

55 Eüsztv. 9. § (1) bekezdés.

56 Eüsztv. 13. § (1) bekezdés.

57 Eüsztv. 14. § (1) bekezdés.

58 Eüsztv. 15. § (1) bekezdés, 16. § (1) bekezdés.

59 Nemzeti Digitális Állampolgárság Program, 2022. december elérhetőség: <https://www.dmu.gov.hu/cikkek/nemzeti-digitalis-allampolgarsag-program> (letöltés dátuma: 2025. 08. 05.).

60 ILOSVAI András: *Quo vadis, eID? A digitális állampolgárság fejlesztési irányai hazánkban*, In: 'A puro pura defluit aqua.' A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei. Tehetségpont (11). Pázmány Press, Budapest, 2023. 265–266.

megteremtésén.⁶¹ Az állami adatvagyon hasznosítása vonatkozásában a koncepció kiemelt célként jelöli meg az adatbázisok összekapcsolásának megvalósítását és az integrált adatfelvétel létrehozását, aminek következtében csak egyszer kell megadni az adatainkat, változás esetén pedig a rendszer azokat automatikusan szinkronizálja.⁶² A felhőtechnológia alkalmazása által az egyes szolgáltatások egységes keretszolgáltatásokon érhetőek el mind a közigazgatási szereplők, mind az állampolgárok számára. Ez lehetővé teszi, hogy az ügyfél-állampolgár ugyanazon felületen, azonos applikációval használhassa az e-azonosítást, e-aláírást, e-adatmegosztást, akár állami, akár piaci szolgáltatással kapcsolatban. Emellett a felhőszolgáltatás implementálásával a magyar állam képes egyszerűen központosítani az összes állami intézményben az IT-sz tenderdek.⁶³ Az állampolgárok a harmadik pillérrel, a felhasználói élmény minőségével szembesülnek a leginkább. A felhasználói élmény növelése érdekében cél a közigazgatás mobiltelefonokra történő optimalizálása, amivel viszont szorosan együtt jár az a követelmény is, hogy mindehhez egy könnyen használható, ügyfélközpontú és életeményeken alapuló platformot kell kialakítani, ami egységes felületet biztosít és átláthatóvá teszi az ügyintézését. Hiszen az ügyek jelentős része az állampolgár élete során bekövetkezett történésekhez kapcsolható, jelentős részük okmányügyintézésben jelenik meg. Ebből fakadóan a koncepció is az okmányigénylések digitalizációját szorgalmazza.⁶⁴ Továbbá a koncepció négy alapszolgáltatás megvalósítását tűzi ki célul: az eSzemélyazonosítást, az ePosta és egyéb értesítések rendszerének kiépítését, az eDokumentumkezelést, valamint az eFizetést.⁶⁵

Az NDÁP megvalósítását szolgáló törvényi szintű szabályozás megalkotása a *digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól szóló 2023. évi CIII. törvény* (a továbbiakban: Dáptv.) által valósult meg, amely az állami digitalizációval, a digitális térben elérhető szolgáltatásnyújtással és szolgáltatás-igénybevétellel összefüggő alapvető szabályokat fekteti le, az állampolgárok számára egyszerű, kényelmes és hatékony online szolgáltatások nyújtása érdekében. Ennek keretében prioritásként kezeli a digitális technológiák által támogatott ügyintézés és szolgáltatásokat, elősegítve a technológiai fejlődést és a digitális transzformációt, valamint javítva az állampolgárok és a kormány közötti interakciót a digitális térben.⁶⁶ Ahhoz, hogy valaki digitális állampolgárrá válhasson, egy digitális állampolgársági azonosító szükséges, amellyel az azonosítást egy applikáción keresztül lehet megvalósítani.⁶⁷ A törvényben egy újfajta megoldásként jelent meg a digitális irattárca elképzelése, melynek lényege, hogy egy helyen legyen lehetőség tárolni az összes hivatalos igazolványt digitalizált és hitelesített formában.⁶⁸ A Ket. után az elektronikus ügyintézés fogalma normatív szinten a Dáptv.-ben került meghatározásra,

viszont indirekt módon. A Dáptv. 18. § (1) bekezdése a felhasználóknak, így különösen a digitális szolgáltatást biztosító szervezet feladat- és hatáskörébe tartozó ügyben ügyfélként, félként vagy az eljárás egyéb résztvevőjeként részt vevő jogalanyoknak a digitális szolgáltatásokat biztosító szervezet előtt az ügyei digitális térben történő intézése során tett ügyintézési cselekményeit tekinti elektronikus ügyintézésnek. A törvény hatálya kiterjed a digitális szolgáltatásokat igénybe vevő természetes személyekre és jogi személyekre; továbbá azon szervezetekre, amelyek törvényi kötelezettség alapján vagy önkéntesen digitális szolgáltatásokat nyújtanak; valamint a szolgáltatásokat megvalósító háttérintézményekre, például digitális keretszolgáltatások működtetőire és digitális állampolgársági szolgáltató szervezetekre is.⁶⁹

3. A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA, MINT ELJÁRÁSJOGI MODERNIZÁCIÓS ÉS HATÉKONYSÁGNÖVELŐ ELEM ALKALMAZÁSÁNAK HATÓSÁGI ELJÁRÁSJOGOT BEFOLYÁSOLÓ HATÁSAI

3.1. A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA FOGALMI KERETEI ÉS TÁRSADALMI JELENTŐSÉGE A KÖZIGAZGATÁS AUTOMATIZÁCIÓJÁBAN

Az elmúlt időszakban a technológiai fejlődés példa nélküli ütemben hódította meg és formálta át mindennapi életünket. Ezen technológiai fejlődés egyik legjelentősebb hajtóereje a számítástechnika automatizálása, amely fokozatosan átveszi, kiegészíti, illetve támogatja az emberi munkát az ismétlődő és standardizálható feladatokban. Napjainkban az automatizáció egyik legígéretesebb ágazata, és az egyik legjelentősebb hatást gyakorló tényezők egyikeként kibontakozó jelenség a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI), amely a hatékony, de tisztességes hatósági ügyintézés szabályozásába teljesen új színt hoz be. Az MI-technológiák társadalmi és gazdasági jelentőségének felismerésére reagálva Magyarország is átfogó stratégiai keretet alakított ki az MI fejlesztésének és alkalmazásának támogatására. A Kormány 2020-ban elfogadta Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiáját (a továbbiakban: Stratégia), amely hosszú távú irányítúként szolgál az MI hazai fejlesztésének és alkalmazásának ösztönzésére. A Stratégia kiemelt célja, hogy Magyarország az MI alkalmazásában regionális szinten meghatározó szereplővé váljon, miközben biztosított marad az innováció és az alapjogvédelem közötti egyensúly. A Stratégia megvalósítását szolgálja a mesterséges intelligencia hazai stratégiai megerősítését és kiemelt fejlesztési területeit szolgáló intézkedésekről szóló kormányhatározat is, amely külön hangsúlyt helyez az állami működés digitalizációjára, az adatvagyon hasznosítására, valamint az MI-alapú megoldások közigazgatási alkalmazásának előmozdítására. Mindkét kezdeményezés egyaránt kiemeli, hogy az MI a közszolgáltatások ha-

61 Nemzeti Digitális Állampolgárság Program, 2022. december 5–6.

62 Uo. 29.

63 Uo. 45.

64 Uo. 60–62.

65 Uo. 14.

66 2023. évi CIII. törvény Indokolás 1. § elérhetőség: <https://njt.hu/jogszabaly/2023-103-K0-00> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 30.).

67 Dáptv. 10. § (2) bekezdés.

68 Dáptv. 59. §.

69 Dáptv. 2. § (2)–(3) bekezdések.

tékonyágának növelése, az ügyintézés gyorsítása és az állami döntéshozatal adatvezéreltebbé tétele szempontjából stratégiai jelentőségű technológia.⁷⁰

A technológiák eddig ugyanis csak megkönnyítették és meggyorsították a működést és a munkavégzést, de alapjaiban nem változtatták meg. Ennek a korszaknak a végét álláspontom szerint az MI térnyerése és alkalmazásának fokozódása hozta el. Az MI fokozatosan nyert teret a tudományos életben és ért el jelentős eredményeket. Majd 2022 novemberében elérte a fordulóponthoz az MI történetében, amiktől is a nagy nyelvi modellek számottevő változást hoztak az MI teljesítményében és a benne rejlő lehetőségekben. Ezek a modellek ugyanis hatalmas mennyiségű adatból képesek akár önállóan is tanulni, és képesek az emberhez hasonló minőségű következtések levonására és szövegek generálására.

Általánosan elfogadott az a nézet, miszerint az intelligencia elsődlegesen emberi tulajdonság. Ezért nem azonosíthatunk bármilyen mesterséges entitást az MI fogalmával, amely bizonyos feladatokat az embernél hatékonyabban vagy gyorsabban tud végrehajtani. A fogalomalkotás ezért arra a döntő elemre kell koncentrálnunk, amely elválasztja a hatékony munkavégzést az intelligenciától, és amelynek köszönhetően nincs szükség emberi beavatkozásra a tevékenység végzése során. Az intelligencia működésének első lépése az érzékelés és az észlelés, amelyet követ a megértés, majd a cselekvés. A cselekvés lehet sikeres vagy sikertelen, aminek következménye a sikeres cselekvések megismétlése, és a sikertelen cselekvések gátlását eredményező tanulás. Tehát az MI egy, az emberhez hasonlóan racionálisan cselekvő gép, amely képes arra, hogy környezetét megfelelően érzékelje, észleléseiből racionális következtetéseket vonjon le, majd ezt követően az elérhető legjobb teljesítményértékű cselekvéssel válaszoljon az adott észlelésre. A cselekvés eredményét ezután önállóan adaptálja, majd az arra adott válaszokból tanul, ami által fokozatosan javítja teljesítményét.

Az MI fogalmi megközelítése körében jelentős sokszínűség tapasztalható, azonban nincs általánosan elfogadott tudományos definíció. Jelenleg a legelterjedtebb megközelítés az MI fogalmának meghatározására annak racionális cselekvéséből indul ki, és arra fókuszál, hogy az MI az a gép, amely meghatározott cél elérésén dolgozik, aminek során az emberi elmét másolja, helyettesíti, adott esetben felülmúlja. A szakirodalom különbséget tesz kétféle MI között. A gyenge MI lényege, hogy a gépek képességei csak részben, a logikai, matematikai, nyelvi képességek tekintetében hasonlítanak az emberéhez. Az MI gyenge változata kizárólag szűken és pontosan behatárolt problémakör vagy feladat elvégzésére alkalmazható. Ugyanakkor mégis olyan képességekről beszélünk, amelyek által az embernél hatékonyabban képes elvégezni egy-egy feladatot. Ebbe a kategóriába tartozik az Apple Siri-je, de itt említhetjük az önvezető járműveket is. Ezzel szemben az erős MI-nek már ténylegesen emberi képességei vannak. Önálló tudata, jelentős mértékű önirányítása van, így különböző komplex feladatokat is képes önállóan megoldani, aminek során még tanul is, így olyan új ismereteket képes szerezni, amelyek még nem voltak ismertek a készítése során.

Ilyen erős képességekkel rendelkeznek az OpenAI ChatGPT-je vagy a Google Geminije. Ha egységesen elfogadott definíciót nem is, de főbb jellemzőket, sarokpontokat mégis meg lehet fogalmazni az MI-fogalom tekintetében:

- tevékenységük során a rendelkezésre álló adatok és információk alapján az elérhető legjobb eredmény érdekében racionálisan cselekszenek, mégpedig emberi beavatkozás nélkül;
- képesek a környezetükkel kommunikálni, és abból információkat nyerni, majd azokat feldolgozni;
- képesek a saját működésüket önállóan szabályozni és irányítani, adott esetben megváltoztatni.

3.2. ÁTLÁTHATÓSÁG ÉS ELFOGULATLANSÁG KÉRDÉSEI AZ ÖNÁLLÓ TANULÓ MESTERSÉGES INTELLIGENCIA RENDSZEREIBEN

Egy hagyományos számítógépes programot úgy terveztek, hogy determinisztikusan működjön. A felhasználó így azt várja el a programtól, hogy mindenféle kreatív ötlet nélkül, csakis azt a műveletet végezze el, amire utasítja, és pontosan úgy, ahogy az utasítás szól. Az MI-rendszerek azonban nem determinisztikusan működnek, mivel ezek a rendszerek a felhasználó által elvártól kevésbé átlátható és megmagyarázható módon adnak válaszokat. Sok esetben még az MI szakértői és fejlesztői sem tudják pontosan megjósolni és teljes részletességgel megmagyarázni az MI viselkedését. Ebből következően egy MI-rendszer egyfajta fekete dobozként értelmezhető, a felhasználó által adott bemeneti adatokra és utasításokra a rendszer nem ad mindig transzparens kimenetet.⁷¹ Tehát az öntanuló szoftver olyan szabályokat képes létrehozni és olyan tanulságokat képes levonni akár a hibás, akár a helyes döntésekből, amelyek eredetileg nem voltak az algoritmus részei. Azonban arra vonatkozóan, hogy a bemeneti adatokból hogyan képezték le a kimeneti adatokat, nem tudnak átlátható és értelmezhető indokolást adni.⁷² Az MI ezen tulajdonsága megnehezíti az ok-okozati összefüggések vizsgálatát, illetve magas kockázatot jelent az alapvető jogok érvényesülésére nézve is. Például gyakran nem lehet meghatározni, hogy egy MI-rendszer miért jutott egy adott eredményre, aminek következtében nehéz annak bizonyítása és értékelése is, hogy valakit igazságtalanul hátrányos helyzetbe hoztak-e ezek a rendszerek. A rendszerszintű átláthatóságnak ugyanis ki kell terjednie – többek között – az adatokra és az algoritmusokra vonatkozó olyan kérdésekre, mint például, hogy milyen információkat vesznek figyelembe a döntéshozatalban, hogyan választják ki az inputot, és hogyan vezet annak értékelése a döntéshozatali javaslatához.⁷³

Az MI jogalkalmazása esetén minden beadvány, irat csak kódolt adat formájában értelmezhető, ugyanis az MI működésének alaptétele, hogy kizárólag a rendelkezésre álló adatokból hozza meg a legoptimálisabb döntését. Ez azt is eredményezheti, hogy az MI olyan következtetésekre is képes jutni, ame-

70 A mesterséges intelligencia hazai stratégiai megerősítését és kiemelt fejlesztési területeit szolgáló intézkedésekről szóló 1406/2025. (XI. 4.) Korm. határozat.

71 BALOGH (2023.) i. m. 330–331.

72 Yoshua, BENGIO: *Deep learning*, Cambridge: MIT Press Ltd. 2017. 5–8.

73 PATYI András–VÁCZI Péter: *A jó közigazgatási eljárás alapjogi és alapvető szintű kihívásai a mesterséges intelligencia vonatkozásában*, Jog-Állam-Politika, 2025/1.35–49.

lyek fel sem merültek a jogalkalmazó gondolkodása során. Ebben az esetben az MI felülkerekedik az ember kognitív határain. Ugyanakkor a rendelkezésre álló adatok adott esetben az MI korlátoltságát is eredményezhetik, ugyanis általában véve egy-egy jogkérdés teljes körű elbírálásához különböző helyekről szükséges információt szerezni bizonyos rész kérdések vonatkozásában, azonban ezt az MI önállóan csak akkor képes felismerni, ha nem csak a betáplált adatok alapján, egyfajta zárt adatbázisból dolgozik.⁷⁴ Az MI döntéshozatala során egy meghatározott döntésre jut, amely azonban nem foglal magában indokolást arra vonatkozóan, hogy miért és milyen lépések által jutott a megadott következtetésre. Indokolás nélkül pedig a döntés legitimitása sem igazolható. Emellett az indokolás elmaradása a döntéssel szembeni jogorvoslathoz való jogot is kiüresíti.⁷⁵ Az emberközpontú, megbízható és alapjogkonform mesterséges intelligencia elterjedésének előmozdítását szolgáló, az Európai Unió 2024/1689/EU rendelete (a továbbiakban: MI-rendelet) az átláthatóság és megmagyarázhatóság biztosítása érdekében előírja többek között az MI-modellek fejlesztésére, tesztelésére és technikai dokumentációjára vonatkozó követelményeket – különösen a nagy kockázatú rendszerek esetében –, hogy az érintettek értelmezni tudják az MI-rendszer működését, döntéseinek alapját és azok jogszerűségét.⁷⁶

Az Ákr. 81. § (1) bekezdése kifejezetten előírja, hogy a közigazgatási hatóság köteles megindokolni a meghozott döntését, ami az eljárást jogerősen lezáró határozat egyik kötelező tartalmi eleme. Az indokolás nem csupán formai követelmény, hanem a döntés jogszerűségének alapját képezi, és egyúttal a tisztességes eljárás garanciális elemét jelentő jogorvoslathoz való jog érvényesülésének elengedhetetlen feltétele. Az indokolás teszi lehetővé annak megértését, hogy a döntéshozó hatóság milyen tényeket tárt fel az eljárás során, mely körülményeket vette figyelembe vagy hagyta figyelmen kívül, valamint mely jogszabályi rendelkezések alapján alakította ki álláspontját. Az Ákr. 5. § (2) bekezdése emellett rögzíti, hogy a hatóság köteles biztosítani az ügyfelek és más eljárási résztvevők számára jogaik és kötelezettségeik megismerésének lehetőségét, továbbá elő kell segítenie az ügyféli jogok gyakorlását az eljárás teljes időtartama alatt. Ez olyan eljárási garanciát jelent az érintettek számára, amely biztosítja, hogy a hatósági aktusokat megértsék, és ennek alapján tudatosan élhessenek jogorvoslati lehetőségeikkel.⁷⁷ Ez a követelmény értelemszerűen azokra az esetekre is kiterjed, amikor az érintettek MI által támogatott döntéssel szembesülnek. Amennyiben azonban az Ákr. szerinti hatósági döntéshozatalt technológiai és algoritmikus kör-

nyezetben értelmezzük, megállapítható, hogy a szabályozás alapvetően technológiaselemleges. Ennek következtében több lényeges kérdés is nyitva marad, például az, hogy egy MI-n alapuló rendszer miként tárja fel a tényállást, hogyan értékeli a bizonyítékokat, illetve miként képes mindezt a döntéssel érintett személyek számára érthető és átlátható módon bemutatni. Mindezek alapján megállapítható, hogy az MI-alapú döntéshozatal esetében az ügyfél hatékony jogorvoslathoz való joga fokozottan sérülékennyé válhat. Ennek oka, hogy a jogorvoslati fórumként eljáró bíróság sok esetben nem képes a döntés érdemi felülvizsgálatára, mivel annak működési logikája számára sem teljeskörűen értelmezhető vagy rekonstruálható. Ilyen helyzetekben a bíróság tipikusan a döntés hatályon kívül helyezésével és új eljárás lefolytatására kötelezéssel tud reagálni.

Az MI döntéshozatala esetén a másik legvitatottabb kérdéskör annak pártatlansága. Egyrészt az MI esetében nem értelmezhető például az, hogy mennyire fáradt, hogy milyen napszakban hoz döntést, de nem gyakorol befolyást az sem, hogy milyen érzései vannak, mi a személyes értékvalasztása. Éppen ellenkezőleg: az MI képes kiszűrni a jogalkalmazó döntése és indokolása közötti helytelen korrelációkat. Ugyanakkor az MI elfogultsága már néhány esetben megdőlt.⁷⁸ Az MI elfogultsága elsősorban az ún. bizonytalansági elfogultság okán érhető tetten, amely akkor merül fel, ha egy csoport alulreprezentált a mintában, és mivel az algoritmus kerüli a bizonytalanságot és az abból eredő kockázatokat, inkább olyan döntéseket hoz az előrejelzések alapján, amelyekben biztonságosabb. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az algoritmusok a többségi társadalomról szóló adatokat veszik alapul a tanulási folyamat során, és így a fejlesztők akarata ellenére elfogultságot fejlesztenek ki a többséghez tartozók irányába, amit azután az öntanulási folyamat tovább erősít, ha nincs olyan mechanizmus, amely a kisebbségi adatokra irányítaná a gép figyelmét.⁷⁹ Ezekben az esetekben a megkülönböztetés nem feltétlenül szándékos emberi döntés következménye, hanem az algoritmus működésének mellékterméke.

Az Európai Bizottság álláspontja szerint az elfogultság és a diszkrimináció minden társadalmi és gazdasági tevékenységben jelen lévő kockázat, így az emberi döntéshozatal sem mentes a hibáktól és a részrehajlástól. Az MI rendszereiben megjelenő hasonló torzítások azonban jóval szélesebb körű és intenzívebb hatást fejthetnek ki. Ennek felismeréseként az MI-rendelet tiltja azokat a mesterséges intelligencián alapuló alkalmazásokat, amelyek strukturális hátrányos megkülönböztetéshez vezethetnek vagy sérthetik az alapvető jogokat. Ilyen tiltott gyakorlat például a személyek viselkedése vagy személyes jellemzői alapján történő társadalmi pontozás, a bűnelkövetési valószínűség előrejelzésére irányuló rendszerek alkalmazása, valamint a valós idejű, távoli biometrikus azonosítás bizonyos formái. A nagy kockázatú MI-rendszerek esetében az MI-rendelet további szigorú követelményeket állapít meg, többek között a torzításmentes tanító adatok használatára, valamint a rendszerek bevezetése előtt elvégzendő és dokumen-

74 RE, Richard M.–SOLOW-NIEDERMAN, Alicia: *Developing Artificially Intelligent Justice*, Stanford Technology Law Review Vol. 2. No. 22. 2019. 255–256.

75 DYMITRUK, Maria: *The Right to a Fair Trial in Automated Civil Proceedings*, Masaryk University Journal of Law and Technology Vol. 13, No. 1. 2017. 40.

76 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról 13. cikk.

77 SEREG Péter: *Pénzpiaci felügyelet Magyarországon*, Budapest, 2025., 85. o.

78 SOURDIN, Tania: *Judge v robot? Artificial intelligence and judicial decision-making*. University of New South Wales Law Journal, Vol. 41, No. 4. 2018. 1128–1129.

79 PATYI-VÁCZI (2025.) i. m. 45.

tált hatásvizsgálatra annak érdekében, hogy a potenciális hátrányos következmények megelőzhetőek legyenek.⁸⁰

Az Ákr. 2. § (2) bekezdés b) pontja ezzel összhangban ki mondja, hogy a közigazgatási hatóság az eljárás minden szakaszában köteles az ügyfeleket egyenlő bánásmódban részesíteni, függetlenül azok személyes jellemzőitől. Ebből az következik, hogy a hatósági döntéseknek semleges és objektív szempontok alapján kell megszületniük, kizárólag az adott ügy szempontjából releváns tények és körülmények figyelembevételével. Ennek része az is, hogy az azonos tényállású ügyeket azonos vagy legalábbis hasonló módon kell elbírálni. Álláspontom szerint az algoritmusok alkalmazásával meghozott döntések egyik legjelentősebb problémája az, hogy a diszkrimináció akár rejtett formában is megjelenhet. További nehézséget jelent, hogy még abban az esetben is nehéz bizonyítani a hátrányos megkülönböztetés okát, ha annak gyanúja felmerül, mivel az algoritmusok működése gyakran átláthatatlan, és egy algoritmikus rendszerek működésében nem jár-tas személy számára nehezen értelmezhető. Ennek következtében az érintett személy sokszor nem képes teljeskörűen feltárni, illetve bizonyítani az őt ért hátrányt. Még akkor is felmerül további dilemma, ha a jogérvényesítés sikeres, kérdéses ugyanis, hogy a felelősség kit terhel: a szoftver fejlesztőjét, az üzemeltetőt vagy az adatokat szolgáltató szereplőt. Ezekre a kérdésekre a különböző jogrendszerek jelenleg is keresik a megfelelő választ.

3.3. JOGALKALMAZÓI MI-RENDSZEREK, ÉS AZOK HATÓSÁGI ELJÁRÁSRA VALÓ ADAPTÁCIÓJÁNAK LEHETŐSÉGEI

A kutatásom során azzal szembesültem, hogy a rendelkezésre álló források sokkal inkább a bírói, semmint a hatósági gyakorlatra vonatkozóan állnak rendelkezésre. Jelen állás szerint ugyanis a bírósági eljárásokban találhatóak az eddigiekben bevált, mintaként szolgáló jó gyakorlatok és szoftveralkalmazások. Álláspontom szerint – bizonyos eltérésekkel – a bírósági gyakorlatból levonható következtetések a hatósági eljárások gyakorlatára is vonatkoztathatóak. Úgy gondolom, hogy a bírósági munka során – akár támogató, akár önállóan működő megoldások – használata megfelelő kiindulópontot jelenthet a hatósági jogalkalmazó szervek számára is. A bírósági jogalkalmazás és a közigazgatási hatósági jogalkalmazás között természetesen vannak jelentős különbségek, azonban az MI alkalmazása terén mégis találhatóak átfedések és így átvihető megoldások: Mindkét területen alapvető jelentőséggel bír a jogszabályok értelmezése, a tényállás tisztázása, és az ezek alapján történő döntéshozatal. Ezen folyamat egyes részei (pl. precedenskeresés, jogszabály-értelmezési mintázatok felismerése) algoritmizálhatóak. De megemlíthető az is, hogy a döntések szöveges indokolása strukturált minták mentén történik, így az MI képes ezek sablonjait felismerni, annak tartalmára

80 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról 10. cikk és 27. cikk.

javaslatot tenni, vagy akár előzetes indokolástervezeteket készíteni. Továbbá, hasonlóan működne a beadványok automatikus feldolgozása és a hiánypótlás generálása is. Tehát a közigazgatásban is gyakran sablonszerű, rövid időn belül többször előkerülő kérdések tárgyában születnek döntések, ahol az MI hatékony támogató eszközként funkcionálhat. Ugyanakkor a hatósági eljárások során számos nagyszámú, alapjaiban meg egyező vagy hasonló ügyek tömege dominál, ahol – bizonyos feltételek mellett – jelenleg is alkalmazott az automatizálás az automatikus döntéshozatali eljárás által.⁸¹

Az MI-alapú rendszereket a – kifejezetten a bírósági – jogalkalmazói munkában betöltött szerep alapján három kategóriába rendezhetjük:⁸²

1. *a jogalkalmazási munka részmuveleteit támogató szoftver:* Főleg a common law jogrendszerű országokban kiemelten fontos a megfelelő bírósági határozatok összegyűjtése egy adott ügyben, hiszen itt a bíróságok megelőző ítéletei a jog elsődleges forrásai.⁸³ Ugyanakkor a kontinentális jogszerekben is kiemelt fontosságú a joggyakorlat, illetve a releváns és hatályos jogi szabályozás, valamint jogirodalom megismerése a megfelelő döntés és az ahhoz tartozó érvrendszer kimunkálásához. Az MI-alapú jogi kutatószoftverek ezt a kutatási folyamatot hivatottak felgyorsítani.
2. *a döntés tartalmára javaslatot tevő szoftver:* Ebbe a kategóriába olyan szoftverek tartoznak, amelyek során az MI a döntést igénylő kérdéseket önállóan értékeli, majd elkészít arra vonatkozóan egy javaslatot, amelyet a döntéshozó jóváhagyhat, és azonos tartalommal átvehet; ugyanakkor meg is változtathatja, amennyiben egyes részeivel saját meggyőződése vagy az általa lefolytatott vizsgálat alapján nem ért egyet; vagy teljes mértékben elutasíthatja, és a saját eljárása alapján határozhat.⁸⁴
3. *döntéshozó:* Amikor az MI döntése teljes egészében átveszi a jogalkalmazó szerepét, az emberi közreműködés kiesik, kizárólag fellebbviteli fórumként gyakorolhat hatást a felek külön kérelme alapján.⁸⁵

Az UNESCO Global Judges' Initiative keretében végzett felmérés, amely több mint 36 000 igazságügyi szereplőt vontatott be több mint 160 országból, rámutatott arra, hogy egyre elterjedtebb az MI-eszközök használata a jogalkalmazás területén. A felmérésre válaszoló igazságügyi szereplők 93%-a azt válaszolta, hogy ismeri az MI-t és annak működését: 31% tartotta az MI-ről szóló ismereteit szakértői szintűnek, 41% közepes szintűként nyilatkozott az MI-ismereteiről, 20% minimálisnak vélte a tudását, és 7% ismerte el, hogy semmit sem tud a technológiai megoldásról. A felmérésre válaszoló igazságügyi szereplők 44%-a nyilatkozott úgy, hogy már

81 Ákr. 40. §.

82 KÁLMÁN Kinga – KISS Laura Olga – SZENTGÁL-TÓTH Boldizsár: *Mesterségesintelligencia-alapú szoftverek a világ bíróságain: gyakorlati tapasztalatok, perspektívák és kihívások*, In: TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák, digitális jogalkalmazás*, Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó 2021. 114.

83 Uo. 116.

84 HOMOKI Péter: *Miként lehet a szövegeneráló eszközöket a jogászai hivatások körében hasznosítani?* In: TÖRÖK Bernát – ZÓDI Zsolt (szerk.): *Jogi technológiák, digitális jogalkalmazás*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest 2021. 2–3.

85 Uo. 4.

használt MI-eszközöket a munkával kapcsolatos tevékenységeikhez, ebből 41%-uk nyilatkozott úgy, hogy valamilyen, MI-alapú chatbotot használt. Az MI-alapú chatbotokat használók három fő feladatot végeztek: keresés (43%), dokumentum szerkesztése (28%), és ötletelés (14%). Arra a kérdésre, hogy milyen gyakran használnak MI-t a munkájuk során, a válaszadók 20%-a válaszolta azt, hogy csak néhány alkalommal használták MI-alapú rendszert, 13%-uk heti vagy havi rendszerességgel, 11%-uk pedig naponta. Azonban az igazságügyi szereplők csak nagyon kevés százaléka kap hozzáférést MI-eszközökhöz saját szervezetétől: a megkérdezettek 16%-a mondta, hogy szervezetük biztosítja számukra a hozzáférést, 71% ingyenes, míg 12% előfizetéses verziót használ. Ezek alapján arra következtethetünk, hogy a MI használata egyre gyakoribb a bíróságokon, de még nem terjedt el széles körben.⁸⁶

Az MI alkalmazása a jogalkalmazásban tehát rendkívül hatékony eszköz, elsődlegesen azért, mert lehetőséget nyújt egyszerre sok és összetett adat gyors és pontos feldolgozására, majd az eredmények alapján konklúzió megfogalmazására. A jelenlegi szabályozási és működési rendszerben véleményem szerint kizárólag a jogalkalmazói munkaterheket csökkentő célból, döntéstámogató eszközként vehető igénybe az MI-alapú szoftverek. Ennek keretében például ilyen szoftverekre bízható a korábbi joggyakorlat feltérképezése, a jogkérdés szempontjából igénybeveendő szabályozás behatárolása, illetve a releváns jogi inkonzisztenciát megvalósító kérdések beazonosítása. Jelenleg azonban olyan időszakon megyünk keresztül, amikor a hatályos normák még nem képesek teljeskörűen szabályozni az MI fejlesztését, felhasználását a társadalom egészére és az egyes egyénekre gyakorolt negatív hatásainak kezelése érdekében, miközben az új normák megalkotása még várat magára.⁸⁷ Ugyanakkor az megállapítható, hogy ahogyan az MI fejlődik, úgy fejlődik a közigazgatási döntéshozatalban való felhasználása is. A hatóságok egyre inkább felfedezik az MI-rendszerekben rejlő lehetőségeket a döntéshozatali folyamatok gördülékenyebb és pontosabb lefolytatására. Továbbá az is érezhető, hogy a közigazgatási eljárásra és szervezetre vonatkozó általános jogszabályok is egyre inkább kezdenek reflektálni az MI-ből eredő új kihívásokra.⁸⁸ Azonban kifejezetten ügyelni kell arra, hogy az MI által generált új kihívásokra adott átfogó, koordinált jogalkotói válasszal való késlekedés rendkívül káros és beláthatatlan következményekkel járhat a társadalomra és az egyénre nézve is, mivel az MI évről évre egyre jobban átszövi a mindennapjainkat az okoseszközökön, a közösségi média platformjain, az orvosláson, a közlekedésen és a közhatalmi döntéseken keresztül. A normák megalkotása során figyelembe kell venni azt is, hogy ne állítsunk indokolatlan akadályokat az MI fejlődése elé, ugyanakkor ezzel párhuzamosan alapelveként tekintünk 1. az MI-rendszerek átláthatóságára; 2. működésük egész életciklusára kiterjedő folyamatos, beavatkozásra képes emberi

felügyeletre; 3. a fejlesztők és a felhasználók felelősségének kérdésére az MI-rendszer által okozott károkért; és 4. az alapjogok tiszteletben tartására.⁸⁹

4. ÖSSZEGRÉS

A jó közigazgatási eljáráshoz való jog egyes összetevői általában vannak, illetve szükségképpen módosításra szorulnak az MI alkalmazásának előretörésével, paradigmaváltásról azonban még nem beszélhetünk.⁹⁰ Sokkal inkább egy olyan fejlődési folyamatról, amelyben a hagyományos eljárási garanciák új technológiai környezetben való értelmezése és érvényesítése válik szükségessé.

A digitális technológia mára a közigazgatás működésének meghatározó komponensévé vált, hiszen hiányában a közigazgatási működés hatékonyságával szemben támasztott követelmények már aligha értelmezhetők. Ennek következtében a digitális eszközök és megoldások egyre inkább a társadalmi bizalom és a hatékony, ügyfélközpontú állami működés legitimitációjának új alapját jelentik. A közigazgatás digitalizációja az elmúlt évtizedekben nem csupán az ügyintézés technikai feltételeit alakította át, hanem a hatósági döntéshozatal szervezeti és eljárási kereteire is jelentős hatást gyakorolt. Ez a tendencia különösen jól megfigyelhető a hatósági döntéshozatali folyamatokban, ahol a különböző döntéstámogató rendszerek működése megbízható és strukturált adatok rendelkezésre állását feltételezi. Ezt az adatbázist jelenleg elsősorban a közhiteles nyilvántartások biztosítják, amelyek ily módon a hatósági döntéshozatal egyik legfontosabb infrastruktúrájává váltak. Az állami adatvagyon és a közhiteles nyilvántartások ezért közvetlenül is képesek befolyásolni a jogalkalmazás folyamatát. A közigazgatás digitalizációjának további következménye, hogy az ügyfél saját eljárása feletti rendelkezési joga is megerősödött. Az érintettek ugyanis egyre nagyobb szabadsággal dönthetnek arról, hogy milyen módon lépnek kapcsolatba a hatóságokkal, így a személyes ügyintézés mellett az elektronikus kapcsolattartás különböző formái is széles körben elérhetővé váltak. Az elektronikus ügyintézés szabályozása tehát nem csupán az ügyintézés gyorsaságát és hatékonyságát szolgálja, hanem új alapokra helyezi az ügyfelek eljárási autonómiáját is.

A digitális közigazgatás jogi kereteinek megerősítését a Dáptv. teremtette meg, amely átfogó módon szabályozza a digitális állampolgári státuszt és a digitális ügyintézés rendszerét. A szabályozás új típusú jogi keretet alakított ki a közigazgatás számára azáltal, hogy a technológiai fejlődést közvetlen kapcsolatba hozta az állampolgári jogokkal és kötelezettségekkel, ezzel elősegítve a digitális társadalom és a digitális közigazgatás intézményi alapjainak megszilárdulását.

Az MI alkalmazása a jövőben tovább növelheti a közigazgatási eljárások hatékonyságát, különösen a nagy mennyiségű adaton alapuló döntéshozatal és a tömegesen előforduló ügyek feldolgozása terén. Ugyanakkor az algoritmikus rendszerek

86 UNESCO Global Judges' Initiative: survey on the use of AI systems by judicial operators, 2024.

87 SOLYMÁR Károly Balázs: *A fogalomhasznált egyes kérdései a mesterséges intelligenciáról szóló európai rendelettervezetben*. In: GLAVANITS, Judit (szerk.) *Fogyasztóbarát mesterséges intelligencia – a velünk élő AI egyes aktuális kérdései*, Győr: Universitas-Győr Nonprofit Kft. 2023. 11.

88 PATYI-VÁCZI (2025.) i. m. 56.

89 SMUHA, Nathalie: *From a 'Race to AI' to a 'Race to AI Regulation' – Regulatory Competition for Artificial Intelligence*, Law, Innovation and Technology Vol. 13. No. 1. 2021. 64–66.

90 PATYI-VÁCZI (2025.) 40.

alkalmazása számos eljárásjogi és alapjogi kérdést is felvet. Kiemelt jelentőséggel bír az algoritmikus döntéshozatal átláthatósága, az indokolási kötelezettség érvényesülése, a diszkriminációmentes elbírálás biztosítása, valamint a hatékony jogorvoslathoz való jog gyakorlati garantálása. Az algoritmusok működésének korlátozott megismerhetősége különösen problematikussá teheti a hatósági döntések érdemi ellenőrzését mind az ügyfelek, mind pedig a bírósági felülvizsgálat szempontjából. Ezen problémákra reagálva az európai szabályozási környezet – különösen az MI-rendelet – kockázatalapú megközelítéssel igyekszik keretek közé szorítani az MI alkalmazását, különös figyelmet fordítva az alapvető jogok védelmére és a diszkrimináció megelőzésére. Mindezek alapján megállapítható, hogy az MI a közigazgatási döntéshozatalban jelenleg elsősorban támogató eszközként képzelhető el. Alkalmazása csak megfelelő jogi és etikai garanciák mellett indokolható, továbbá az általa generált eredmények a jogalkalmazás során legfeljebb megdönthető vélelemként értékelhetők.

Összességében tehát a közigazgatás digitalizációja és az MI térnyerése nem pusztán technológiai, hanem egyben jogelméleti és jogpolitikai kihívást is jelent. A jövő közigazgatási fejlődése szempontjából kulcskérdés, hogy a technológiai innovációk miként illeszthetők össze a közigazgatási eljárás klasszikus garanciáival, biztosítva, hogy a hatékonysági szempontok erősödése mellett a jogállamiság alapelvei – különösen az átláthatóság, az egyenlő bánásmód és a jogorvoslathoz való jog – továbbra is maradéktalanul érvényesüljenek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

MAGYAR NYELVŰ MONOGRÁFIÁK ÉS FOLYÓIRATOK:

- BALOGH GYÖRGY ZSOLT: Az MI-rendszerek ellenőrzése, felügyelete és monitorozása, In: KOVÁCS Zoltán (szerk.): *A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásainak átfogó vizsgálata*, Budapest, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2023. elérhetőség: <https://s2prodstorage.blob.core.windows.net/s2cmsblob/Files/Kiadvanyok/Kenedli%20Tam%C3%A1s%20-%20Magyar%20S%C3%A1ndor%20-%20A%20mesters%C3%A9ges%20intelligencia%20hat%C3%A1sainak%20specifikus%20vizsg%C3%A1lata.pdf?sp=r&st=2025-03-25T09:37:58Z&se=2035-03-25T16:37:58Z&spr=https&sv=2024-11-04&sr=c&sig=PAOb3jtCphbbzRgBEutrTUH2uSjRNnF3G8dVaL8Y3Z0%3D#page=128>
- BUDAI BALÁZS BENJAMIN: *Az e-közigazgatás elmélete*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.
- CSATLÓS ERZSÉBET: *Az ügyfél és a hatósági döntéshozatal a digitalizáció korában*, Pro Futuro 2023/1., elérhetőség: <https://doi.org/10.26521/profuturo/2023/1/13356>
- CZÉKMANN ZSOLT – CSEH GERGELY: *Elektronikus Közzolgáltatások a SZEÜSZ-ök tükrében*, Publiciones Universitatis Miskolcinenis Series Juridica et Politica, Tomus XXXII., 2014. elérhetőség: https://www.matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_32_2014/ISSN_0866-6032_tomus_32_2014_135-145.pdf
- CSEPELI GYÖRGY: *A mesterséges intelligencia emberi arca*, Scientia et Securitas 3:2., 2012. elérhetőség: <https://akjournals.com/view/journals/112/3/2/article-p113.xml>
- FÁBIÁN ADRIÁN – STANKOVICS PETRA: *A közigazgatási döntéshozatal támogatása elektronikus eszközökkel, külön tekintettel a hatósági eljárásra*, Közigazgatás Tudomány 2022/1., elérhetőség: <https://doi.org/10.54200/kt.v2i1.30>
- G. KARÁCSONY GERGELY: *Okoseszközök – okos jog? A mesterséges intelligencia szabályozási kérdései*, Budapest, Dialóg Campus, 2020. elérhetőség: <https://doi.org/10.1556/9789634549529>
- GERENCSÉR BALÁZS SZABOLCS – ILOSVAI ANDRÁS – KARACS KRISTÓF IMRE – KURUNCZI GÁBOR – OLÁH ANDRÁS – SÜLYOK ANDRÁS ATTILA – TORNAI KÁLMÁN – VARGA ÁDÁM: *A digitális transzformáció hatásai a közigazgatási folyamatokra: lehetőségek és kihívások*, Közigazgatás Tudomány 2025/1., elérhetőség: <https://doi.org/10.54200/kt.v5i1.93>
- HOMOKI PÉTER: *Miként lehet a szöveggeneráló eszközöket a jogászai hivatások körében hasznosítani?* In: TÖRÖK BERNÁT – ZÓDI ZSOLT (szerk.): *Jogi technológiák, digitális jogalkalmazás*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó 2021.
- ILOSVAI ANDRÁS: *Quo vadis, eID? A digitális állampolgárság fejlesztési irányai hazánkban*, In: 'A puro pura defluit aqua.' A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei. Tehetségpont (11). Pázmány Press, Budapest, 2023. elérhetőség: https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/2521/1/TP_11_16_Ilosvai.pdf
- JÓZSA ZOLTÁN: *A hatósági ügyintézés fejlődésének főbb állomásai*, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás 7. évf. 3. sz., 2019. elérhetőség: <https://doi.org/10.32575/ppb.2019.3.3>
- KÁLMÁN KINGA: *Nyomokban kódokat tartalmazhat? A mesterséges intelligencia igazságszolgáltatásban történő alkalmazásának alkotmányjogi vonatkozásai a tisztességes eljáráshoz való jog tükrében*, MTA Law Working Papers 2021/2., elérhetőség: <https://jog.tk.elte.hu/mtalwp/nyomokban-kodokat-tartalmazhat-a-mesterseges-intelligencia-igazsagszolgalatasban-torteno-alkalmazasanak-alkotmanyjogi-vonatkozasai-a-tisztessages-eljarashoz-valo-jog-tukreben>
- KÁLMÁN KINGA – KISS LAURA – SZENTGÁL-TÓTH BOLDIZSÁR: *Mesterségesintelligencia-alapú szoftverek a világ bíróságain: gyakorlati tapasztalatok, perspektívák és kihívások*, In: TÖRÖK BERNÁT – ZÓDI ZSOLT (szerk.): *Jogi technológiák, digitális jogalkalmazás*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó 2021.
- KOVÁCS OLIVÉR: *Az ipar 4.0 komplexitása – I.*, *Közgazdasági Szemle* 64(7-8) 2017., elérhetőség: <http://dx.doi.org/10.18414/KSZ.2017.7-8.823>
- KOVÁCS ZOLTÁN – GURÁLY ROLAND: *A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásait vizsgáló munkacsoport eredményei*, In: KOVÁCS ZOLTÁN (szerk.): *A mesterséges intelligencia és egyéb felforgató technológiák hatásainak átfogó vizsgálata*, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, 2023. elérhetőség: https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/8708/1/kovacszoltan_guralyroland_7_26.pdf
- KUN LÁSZLÓ: *Közigazgatás-fejlesztés és hatékonyság*, Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem 2017.

- LŐRINCZ LAJOS: *A hatékony állam*, Magyar Közigazgatás 2005/8.
- MAGYARY ZOLTÁN: *Magyar Közigazgatás*, Budapest, Királyi magyar Egyetemi Nyomda 1942.
- MOLNÁR PÉTER: *A digitális közigazgatás szabályozási kérdései*, Közigazgatás Tudomány 2024/2., elérhetőség: <https://doi.org/10.54200/kt.v4i2.84>
- MUHA LAJOS – KRASZNYAI CSABA: *Az elektronikus információs rendszerek biztonságának menedzselése*, Budapest, Nemzeti Közszerkeleti Egyetem 2014.
- NAGY SÁNDOR: *Valami új, valami régi – az elektronikus ügyintézés közigazgatási eljárásjogi törvényeinek tükrében*, Közigazgatási Eljárásjogi Közlemények 2022/2., elérhetőség: <https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/36487/7/33780289.pdf>
- PATYI ANDRÁS – POLLÁK KITTI – FEKETE ORSOLYA: *A mesterséges intelligencia alkalmazásának néhány alapkérdése a közigazgatási eljárásjog szemszögéből*, Jog-Állam-Politika 2025/1.3., elérhetőség: <https://doi.org/10.58528/JAP.2025.17-1.3>
- PATYI ANDRÁS – VÁCZI PÉTER: *A jó közigazgatási eljárás alapjogi és alapelvi szintű kihívásai a mesterséges intelligencia vonatkozásában*, Jog-Állam-Politika, 2025/1., elérhetőség: <https://doi.org/10.58528/JAP.2025.17-1.35>
- PETRIK FERENC (szerk.): *A közigazgatási eljárás szabályai*, Kommentár a gyakorlat számára I., HVG-ORAC, 2020.
- SÁNTHA GYÖRGY: *„Utazás a digitális állam körül”. E-közigazgatási úti beszámoló az elmúlt 10 évről*, Új Magyar Közigazgatás, 2015/3., elérhetőség: https://kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2015/3/11_Forum_Utazas_a_digitalis_allam_korul.pdf
- SEREG PÉTER: *Pénzpiaci felügyelet Magyarországon*, Budapest, 2025.
- SOLYMÁR KÁROLY BALÁZS: *A fogalomhasználat egyes kérdései a mesterséges intelligenciáról szóló európai rendelettervezetben*, In: GLAVANITS JUDIT (szerk.): *Fogyasztóbarát mesterséges intelligencia – a velünk élő AI egyes aktuális kérdései*, Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft. 2023. elérhetőség: https://real.mtak.hu/185113/1/GLAVANITS_Judit_Fogyasztobarat_es_fenntarthato_MI_2024_0116.pdf
- STEFÁN IBOLYA: *A mesterséges intelligencia fogalmának polgári jogi értelmezése*, Pro Futuro, 10 évf. 1. sz. 2020., elérhetőség: <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2020/1/7551>
- TÁTRAI MÁRK JÁNOS – SZABÓ ZS. ROLAND: *Digitalizáció és életminőség*, Magyar Tudomány 181(2020)9., elérhetőség: https://mersz.hu/object/matud202009_f46132_i1
- TORMA ANDRÁS: *Az információs társadalom közigazgatási jogi alapkérdései*, In: FAZEKAS MIHÁLY – FICZERE LAJOS (szerk.): *Magyar Közigazgatási Jog*. Általános rész, Budapest, Osiris kiadó 2005.
- TÓTH ANDRÁS: *A technológia szabályozásának jogi kihívásai*, In: TÓTH ANDRÁS (szerk.): *Technológia jog*. Új globális technológiák jogi kihívásai, Budapest, 2016. Patrocinium Kiadó, elérhetőség: https://www.researchgate.net/profile/Andras-Toth-10/publication/349252309_A_technologia_szabalyozasanak_jogi_kihivasai/links/6026ab6b45851589399ec9ad/A-technologia-szabalyozasanak-jogi-kihivasai.pdf
- TÓTH ANDRÁS: *A mesterséges intelligencia hatása a bíróságra*, Jogtudományi Szemle 129. évf. 3. sz. 2020., elérhetőség: https://real.mtak.hu/221070/1/FontesJuris202403-04_007_Nemeth_Zoltan.pdf
- ZÓDI ZSOLT: *A jog és a kód*, In: POLYÁL GÁBOR (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*, HVG-ORAC, 2020. elérhetőség: <https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/bd4baae0-699b-441e-a94a-d8d956aab3c9/content?page=16>

IDEGEN NYELVŰ MONOGRÁFIÁK ÉS FOLYÓIRATOK:

- BOSTON, NICK: *SUPERINTELLIGENCE: Paths, dangers, strategies*, Oxford University Press 2014.
- COLLINGRIDGE, DAVID: *The social control of technology*, Cambridge University Press 2014.
- DYMITRUK, MARIA: *The Right to a Fair Trial in Automated Civil Proceedings*, Masaryk University Journal of Law and Technology Vol. 13. No. 1. 2017., elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/334137722_The_Right_to_a_Fair_Trial_in_Automated_Civil_Proceedings
- FINLAY, LINDA: *Championing “reflexivities”*. Qualitative Psychology Vol. 4. No. 2. 2017., elérhetőség: <https://psycnet.apa.org/fulltext/2016-51675-001.pdf>
- MINSKY, MARVIN: *Review of Computation: Finite and Infinite Machines*, IEEE Transactions on Information Theory Vol. 14. No. 2. 1968., elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/3081337_Review_of_'Computation_Finite_and_Infinite_Machines'_Minsky_Marvin_1967
- ANDRÁS, PATYI – KITTI, POLLÁK – ORSOLYA, FEKETE: *The application of artificial intelligence: basic questions and dilemmas with a particular regard to administrative procedures*, In: In: DRAŽOVÁ, PETRA; ŤAŽKÁ, VERONIKA (szerk.) Bratislavské právnické fórum 2024.: *Právo a technologie v 21. storoci optikou európskeho prava*, 2025. elérhetőség: https://dspace.uniba.sk/bitstream/handle/123456789/225/BPF_2024_pdv.pdf?sequence=3&isAllowed=y#page=68
- RE, RICHARD M. SOLOW – NIEDERMAN, ALICIA: *Developing Artificially Intelligence Justice*, Stanford Technology Law Review Vol. 2. No. 22. 2019., elérhetőség: https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/2019/08/Re-Solow-Niederman_20190808.pdf
- REVOLIDIS, IOANNIS – DAHI ALAN: *„The Peculiar Case of the Mushroom Picking Robot: Extra-contractual Liability in Robotics”*, Perspectives in Law, Business and Innovation, In: MARCELO CORRALES & MARK FENWICK & NIKOLAUS FORGÓ (ed.), *Robotics, AI and the Future of Law*, Springer, 2018. elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/328706570_The_Peculiar_Case_of_the_Mushroom_Picking_Robot_Extra-contractual_Liability_in_Robotics
- SMUHA NATHALIE: *From a ‘Race to AI’ to a ‘Race to AI’ Regulation – Regulatory Competition for Artificial Intelligence*, Law, Innovation and Technology Vol. 13. No. 1. 2021., elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/350352977_From_a_'race_to_AI'_to_a_'race_to_AI_regulation'_regulatory_competition_for_artificial_intelligence

SOURDIN, TANIA: *Judge v robot? Artificial intelligence and judicial decision-making*, University of South Wales Law Journal Vol. 41. No. 4. 2018., elérhetőség: https://www.researchgate.net/publication/354534224_Judge_v_Robot_Artificial_Intelligence_and_Judicial_Decision-Making

YOSHUA, BENGIO: *Deep learning*, Cambridge, MIT Press Ltd. 2017.

MAGYAR ÉS UNIÓS JOGFORRÁSOK:

15/1995. (III. 13.) AB határozat

Gfv.X.30.004/2011/9.

Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény

A közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetéséről szóló 2024. évi LXXXII. törvény

A közhitelességről és a közhiteles nyilvántartások egységes vezetésével kapcsolatos feladatokról szóló 1415/2024. (XII. 20.) Korm. határozat

A közhitelesség biztosításáért felelős szerv feladatairól és eljárásáról szóló 407/2024. (XII. 20.) Korm. rendelet

A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény

Az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól szóló 2015. évi CCXXII. törvény

A digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól szóló 2023. évi CIII. törvény

A mesterséges intelligencia hazai stratégiai megerősítését és kiemelt fejlesztési területeit szolgáló intézkedésekről szóló 1406/2025. (XI. 4.) Korm. határozat

Communication from the Commission to European Parliament, European Council, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the

Regions on Artificial Intelligence for Europe, Brussels, 25.4.2018 COM(2018) 237. final

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról 10. cikk és 27. cikk

EGYÉB INTERNETES FORRÁSOK:

2024. évi LXXXII. törvény Indokolás 1. § elérhetőség: <https://njt.hu/jogszabaly/2024-82-K0-00.0> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 31.)

2004. évi CXL. törvény Indokolás, Általános Indokolás IV. elérhetőség: <https://jogkodex.hu/doc/5282990> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 30.)

Nemzeti Digitális Állampolgárság Program, 2022. december elérhetőség: <https://www.dmu.gov.hu/cikkek/nemzeti-digitalis-allampolgarsag-program> (letöltés dátuma: 2025. 08. 05.)

2023. évi CIII. törvény Indokolás 1. § elérhetőség: <https://njt.hu/jogszabaly/2023-103-K0-00> (hozzáférés dátuma: 2025. 08. 30.)

UNESCO *Global Judges' Initiative: survey on the use of AI systems by judicial operators*, 2024. elérhetőség: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000389786>

Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája (2025–2030) 31–32. Online: <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/c/c0/c0dfdbd37cfa520ae37361a168d244c85e7295af.pdf>